

Búskapur:**Loysing og livikor**

Nógv munnu tey vera, sum, tá loysingarfolk tosa um sjálvbjargni og sjálvstýri, hugsa um hvussu búskaparliga støðan hevði verið, um vit høvdu tikið loysing í dag.

Tað sum loysingarfolk ofta føra fram, er, at vit kundu lættliga loyst og kortini givið fólk somu livikor. Jóansøkurøðan hjá Hergeiri Nielsen er eitt standarddomi, um hvussu lætt ein kann fáa alt tað ein vil burturúr tjóðarrokskapartølunum.

Roknistykkið hjá HN sær soleiðis út:

Samlaða inntøkan hjá føroyingum (bruttotjóðarúrtøkan ella BTU) var í 1979 2.359 milliardir ella 2359 mió. kr. Skattir og avgjöld sigur hann vera 580 mió. og sostat um 24% av BTU. Tey 24 prosentini vera vanlig nevnd skattatrstíð.

Orsøkin til at vanligi løntakararnir kortini hevir um 50% í skatti, sigur hann vera, at nógvur peningur ongantíð kemur til skattningar. Danski ríkisstjóðulin er hetta sama árið 394 mió. Niðurstøðan hjá H. N. er so, at føroyingar lættliga kundu gildið alt sjálvir, tí $394 + 580 = 974$ mió. og hetta svarar til eitt skattatrstíð uppá 41%. Hetta er lítið sammett við onnur framkomin lond, sum t.d. norðanlond har skattatrstíð liggur um 50%.

H. N. roknar skeivt

Í hesum útrokningum fer Hergeir Nielsen skeivur tvær ferðir.

Fyrsta ferðin er, tá hann roknar skattatrstíð út. Í årsfrageiðingini 1980 kann lesast at landsskatturin í figgjarárinum 79/80 var 291 mió., kommunuskatturin 201 mió. og tollur og avgjöld 278 mió. tilsamans 770 mió. kr. Hetta er 33% av bruttotjóðarúrtøkuni og ikki 24%, sum H. N. vil hava tað til at vera. Sama ár er skattatrstíð í Danmark, sambært Danmarks Statistik 44%.

Hin feilurin er kanska ikki so sjónskur, men fær kortini nógv størri ávirkan á roknistykkið.

Um vit kundu rokna soleiðis, sum H. N. ger, kundu vit bert sagt at 394 mió. í ríkisstudningi + 770 mió. í skattum og avgjöldum vera 1164 tilsamans, soleiðis at um

føroyingar skuldu gildið allar tær almennu útreiðslurnar sjálvir, so hevði skattatrstíð ikki verið meir enn 49%.

Tað skeiva við hesum roknistykkið er ikki bert at BTU minkar við teimum 394 mió., sum vit jú ikki longur fáa úr Danmark. BTU minkar enn meira.

Multiplikatorurin

Orsøkin til hetta er tað, sum í búskaparfrøði kallast multiplikatoreffekturin. Stutt sagt er prinsippið hetta: Tá ið tú fært 100 kr. úr einum øðrum landi, veksur inntøkan fyrst við 100 kr. Ein part av teimum 100 kr. (t.d. okkum siga 10%) sparir tú, ein part (t.d. okkum siga 40%) keypir tú fyri úr øðrum londum. Men tey 50 prosentini keypir tú fyri í Føroyum, og hesar 50 krónurnar eru inntøka hjá onkrum øðrum. Um hesin eisini keypir fyri helvtina av teimum 50 krónunum í Føroyum, vera tær 25 krónurnar eisini inntøka í Føroyum osfr. Henda myllan melur, inntil samlaði inntøkuvæksturin í Føroyum er dupult so stórur sum hin fyrsta inntøkan úr útlandinum. Ju størri tann parturin er, sum føroyingar keypa fyri úr Føroyum, ju størri verður ávirkanin av inntøkum úttanlendis.

Men hendan mekanisman gongur eisini ovugta vegin. Minka inntøkur okkara úr útlandum við 100 kr., so minkar samlaða inntøkan í Føroyum við 200 kr.

Høvdu vit mist tær 394 mió. í ríkisstudningi, hevði inntøkan í Fø-

royum sostatt minkað við umleið 792 mió. niður í 1567 mió. ella 1,567 mia. kr. Skuldu vit tá gildið tær samlaðu almennu útreiðslurnar, 1164 mió., hevði skattatrstíð verið 74%. Hetta er úrslitið, um føroyingar bert mistu ríkisstudningin og einki annað hendi.

Fyrimumir við loysing

Tað er tó greitt, at í tí løtu vit høvdu tikið loysing, høvdu vit eisini fingið nógvar fyrimumir av hesum, fyrst og fremst í úttanríkishandlinum. Eitt, sum ofta verður tikið fram, serliga í valstriði, er at danski millumhandlarar fáa stóran vinning í handlinum við føroyingar. Hetta kemst av, at nógvir av handilsmonnunum hava fingið einarætt at selja ta og ta vørna í øllum í danska ríkinum.

Vit fara tí at meta um, hvussu nógv vit á henda hátt missa árliga.

Innflutningurin úr Danmark var í 1979 1.083 mia. kr. Av hesum komu 73,4% úr Danmark, tað er tað sama sum 795 mió. kr. Leysliga mett eru bert vorur fyri einar 200–300 mió. framleiddar í Danmark. Hinar 500–600 mió. eru framleiddar í øðrum londum, og bert lagdar á goymslu í Danmark. Tann vinningur, ið hesir millumhandlararnir rokna sær, er óivað skiftandi millum teir ymsu vørubólkarnar, men í meðal man hann koma upp imóti 20–25%. Hetta gevur ein samlaðan vinning fyri dansku millumhandlararnar uppá 120 mió.

kr. árliga. Við beinleiðis innflutningi av hesum vørum høvdu føroyingar sostatt spart tær 120 milliúnirnar í innflutningsútreiðslum.

Taka vit 120 milliúnir burturav teimum 394 (ríkisstudningurin, sum vit jú hava mist), verður nettomissurin 274 mió. kr.

Úrslitið

Við at nýta sama roknihátt sum í aðni, siggja vit, at ein minking í inntøkunum úttanlanda uppá 274 mió. førir við sær, at samlaða inntøkan í Føroyum minkar við 548 mió. niður í 1811 mió. kr. Hetta svarar til ein inntøkumiss uppá 23% í part, um minkingin er eins stór (i %) fyri allar samfelagsbólkar. Skuldu vit gildið tær 1164 mió. í skatti, hevði skattatrstíð verið $1164/1811 = 64\%$.

Tað skal viðmerkast, at hetta er ein heldur bjartskygd meting, serliga hvat viðvikur støddini á multiplikatorinum.

Fyri at fyrbyrgja mis-skiljingum vil eg leggja aftrat, at ynski mitt við hesum ikki er at gera alt tos um loysing til einkis. Bert kundi eg hugsa mær, at teir mest viðgongdu loysingarmenninir gjørdur fólk greitt, hvat teir vilja, og hvørjar fylgjur hetta fær fyri livikerini hjá fólk flest.

Kári

Tey læra at bregda bond